

Školství a věda obdarovávané Danajci?

Jiří Zlatuška

Evropské strukturální fondy byly několika posledními vládami představovány jako nástroj k výraznému zlepšení situace v českém školství i vědě. Ohromné sumy, o které se celkově jedná, se již přičinily o jistou míru rivality mezi mimopražskými a pražskými institucemi vzhledem k faktu, že Praha byla z použití těchto peněz vyloučena. Výsledky auditů a jejich důsledky zastavování čerpání těchto financí hrozí, že se pro školství a vědu jedná o dar danajský.

České veřejné rozpočty zde od počátku stály před rizikem výdajů na předfinancování projektů z domácích zdrojů a teprve následným proplácením uznatelných výdajů, kde bylo velmi důležité předcházet nebo aspoň minimalizovat škody tam, kde v průběhu realizace dojde k chybám. Životně důležité je fungování mechanismů, které chyby odhalí na nejnižší možné úrovni. Kumulace pravomocí čerpání i kontrol na jednom místě, která umožňuje snáze podlehnout pokušení a kontrolní výsledky přikrašlovat, je vysloveně škodlivá. Je chybou, že se na rozdíl od nejvyššího soudnictví nebo kontroly zadávání veřejných zakázek nešlo od počátku cestou nezávisle působící kontrolní instituce s řízením odděleným od řízení resortů s politickým zájmem na utrácení, včetně umístění takové kontrolní instituce mimo Prahu. Čekat až na výhrady bruselských institucí je taktika připomínající pštrosa s hlavou v písku. Elegantní opeření kolem koukajícího zadku může být krátkodobě jedním z nástrojů v kampaních získávajících voličskou přízeň, výsledné škody se však nepříjemně kupí a k jejich účtování stejně nakonec dojde.

Sám problém Bruselem neproplacitelných nákladů je jen částí většího celku, který po vládách několika posledních let zůstane – včetně dalších negativních důsledků pro pražské instituce, které se na dalších celkových nákladech budou muset podílet. Ve školství hrozí katastrofálními efekty vytloukání klínu klínem v podobě doplňování chybějících provozních prostředků z evropských rozvojových projektů. Přílepšení pro jednotlivce nejsou vždy v ostudných rozměrech částek, které ministryně Kopicová nebo někdejší šéf evropských programů Vitula, dnes opět na ministerstvu školství v této oblasti působící, dávali z prostředků evropských individuálních projektů národních. Jen v rámci pověstných „90 melounů“ pro přípravu nepovedených vysokoškolských reforem se na dohodách o provedení práce na MŠMT proplácely honoráře, které doložitelně převýšily milion korun ročně a mohly se stát dokonce hlavním zdrojem příjmu zúčastněných „expertů projektu“. I v dalších projektech se ale jedná o částky, které školství na všech úrovních bude muset v budoucnu vynakládat na udržitelnost projektů z vlastních prostředků, a tyto peníze budou ještě víc chybět tam, kde je jich již dnes málo.

Tam, kde se namísto podpory vyrovnání ekonomických rozdílů mezi regiony EU jen doplnily chybějící prostředky, budou dál přednostně poskytovány finance jen proto, aby nebyly projekty na konci vyhodnoceny jako neúspěšné. Týká se to i velkých vědeckých projektů realizovaných operačním programem Výzkum a vývoj pro inovace. Personální změny ve složení vládní Rady pro výzkum vývoj a inovace z loňského podzimu svědčí o tom, že právě to je jednou z budoucích priorit rozhodování na této úrovni. Projekty, které si návratnost měly hypoteticky zajistit samy, budou na prostředcích ze státního rozpočtu životně závislé. Kombinace negativních důsledků rozpočtových škrtnů a závazků, které takto vznikají navíc, ohrozí v budoucnu finanční situaci školství i vědy ještě výrazněji než jen samy perspektivy již tak vysokých plánovaných redukcí, které jsou obsaženy ve výhledech dalších státních rozpočtů.